

ÖSTERGÖTLANDS
HEMBYGDSFÖRBUND

Östergötlands Hembygdsblad

Extra fylligt julnummer!

Lindö-Berga Hembygdsförening

Stormig höstkonferens i Landeryd

Djupdykningar på Arkivens dag

**Maxade samarbeten med Kurbits
kulturarvsturism**

Nr 3 - 2025

ÖSTERGÖTLANDS HEMBYGDSBLAD

Utkommer med fyra nummer per år och ges ut av Östergötlands Hembygdsförbund, till vilket 98 föreningar med över 17 000 medlemmar är anslutna.

Tidningen ges sedan 2016 ut digitalt och får distribueras fritt. Den går även att ladda ner från förbundets hemsida www.hembygd.se/ostergotland.

Ansvarig utgivare

Rolf Pettersson (förbundsordförande)

Härna Åland, 590 76 Vreta kloster

Tel: 073-346 49 04

E-post: rolf.k.pettersson@telia.com

Utkommer

omkring 15/3, 15/6, 15/9, 15/12

Manusstopp

12/3, 12/6, 12/9, 12/12

Välkommen med textbidrag, foton och annonser!

Materialet skickas (e-postas helst) till kansliet.

Redaktionen förbehåller sig rätten att redigera texter och bilder.

Annonspriser

1/1 sida 1200:-

1/2 sida 600:-

1/4 sida 400:-

Östergötlands Hembygdsförbunds Kansli

Vasavägen 3, 582 20 LINKÖPING

Tel: 076-103 11 39

ostergotland@hembygd.se

www.hembygd.se/ostergotland

www.facebook.com/ostergotlandshembygdsforbund

Omslagsbild:

Besök hos Tomten i Leratorpet, Lindö-Berga, Norrköping

Foto: Georg Juriado, Lindö-Berga Hbf.

INNEHÅLL:

Ordföranden har ordet	sid 3
Stormig och innehållsrik höstkonferens i Landeryd	sid 4-5
Organisationsöversynen fortsätter!	sid 6
Lärande i fokus på Kulturarvsdagen	sid 8
Föreningsjubileer i Björkeberg & Ödeshög	sid 9
Maxade samarbeten med Kurbits kulturarvsturism	sid 10-11
Djupdykningar i arkiven i Motala	sid 12-13
Malexanders Hbf stolt vinnare av Byggnadsvårdspriset	sid 14
Kulturkanon och häxor	sid 14

**Välkomna på hembygds-
förbundets Januarikonferens
lör 7 februari 2026
i föreningshuset Fontänen
i Linköping!**

Inbjudan & program kommer
snart! Håll även utkik
på vår hemsida:

Ordföranden har ordet

Nu är det snart dags att lägga ytterligare ett år till handlingarna. Har det varit ett bra år? Ja, kanske eller som vi svenskar säger, det har varit lagom. Hur som helst kan vi konstatera att ingen pandemi eller annan farsot har satt krokben för hembygdsrörelsen.

Många föreningar har kunnat återgå till sina ordinarie verksamheter, om än i mindre omfattning. Under uppehållet tappades det medlemmar som sedan tyvärr inte har återkommit.

Från förbundets sida har verksamheten gått på sparlåga under ett halvår av en annan orsak. Vår kanslist blev nödsakad att ägna sin huvudsakliga tid åt annan verksamhet. Vi lyckades med tillfällig hjälp upprätthålla de nödvändigaste uppgifterna. Det har bl.a. inneburit att Hembygdsbladet endast utkommer med tre nummer i år. Nu är Jesper Ström tillbaka och kanske kan vi utöka hans tjänstgöring, vilket skulle innebära förstärkt kontakt med föreningarna. Från Region Östergötland har det nämligen nyligen kommit positiva signaler om ökat stöd till hembygdsrörelsen. Vi har all anledning att följa upp detta under 2026!

Det har varit många föreningar som har firat jubileum i år. Jag har besökt ett flertal av dem och gratulerat med vårt jubileumsdiplom. Malexanders hembygdsförening har i år inte bara fyllt 90 år utan dessutom tilldelats ett byggnadsvårdspris av Sveriges Hembygdsförbund (sid. 14). Höstens Kulturarvsdag var förlagd till Asby i södra Östergötland. Temat var "Bildning, Barn- dom och Lärande i Kulturarvet" (sid. 8). Under lunchen kunde man vandra i Hedners Park och beundra Sveriges grövsta gran, 490 cm.

En återkommande aktivitet som vi hållit liv i är Hembygdsturnén med landshövdingen. Östergötlands nya landshövding Gunilla Svantorp och Länsstyrelsen ville gärna fortsätta denna tradition. Vi besökte föreningarna i Vreta kloster, Borensberg, Västra Ny och Tjällmo denna gång (se nr 2025-2). Återstår att se vilken del av länet som väljs ut nästa år. Hoppas att de föreningar som blir aktuella då har möjlighet att ställa upp.

Jag har ett flertal gånger aviserat höjning av medlemsavgifterna till förbunden. I år höjdes den till oss med två kronor per medlem. Nästa år blir dock höjningen tio kronor/medlem till Sveriges Hembygdsförbund. Det är alltså pengar som vi skickar vidare till dem. Hoppas att era kassörer nu är medvetna om detta så det inte blir en chock när avgiftsbrevet 2026 på sammanlagt 31 kr per medlem anländer.

Det har som brukligt nyss gått ut en enkät från Sveriges Hembygdsförbund om föreningarnas verksamhet under 2025. Det är viktigt att ni besvarar den, för får man inte in några uppgifter, finns man förmodligen inte. Denna statistik ligger bl.a. till grund för hur centrala ekonomiska bidrag skall beslutas. Se blänkaren nedan.

Vårens Kulturarvsdag är den 26 feb på Flygvapenmuseum och handlar om den östgötska militärhistorien; anmäl er gärna när det närmar sig.

Vår nästa sammankomst är Januarikonferensen, som p.g.a. fullbokningar hålls den 7 februari på Fontänen i Linköping. Programmet som skickas ut snart är som vanligt blandat och spännande, så jag hoppas att vi ses då. Avslutningsvis vill jag tillönska Er alla:

God Jul och Gott Nytt År!

Rolf Pettersson

Medlemsföreningar!

Besökare Museum Remisser
Musik Midsommar
Evenemang Skolan utflykter
Arbetade timmar

Ni hjälper väl till att svara på Sveriges Hembygdsförbunds enkät om hembygdsrörelsens verksamhet under 2025?

Gör detta senast 20 januari på denna länk:

Stormig och innehållsrik
höstkonferens i Landeryd

Text & foto: Jesper Ström

Drygt 40 deltagare trotsade stormen "Amy" lördag 4 oktober och samlades i Bogestads-skolan i Landeryd, söder om Linköping, där Landeryds Hembygdsförening agerade arrangörer och värdar på ett föredömligt vis.

Mia Högberg och Christel Persson (stående fr.v. ovan) från Veta Hembygdsförening i Vadstena kommun inledde konferensen på temat *Bygdens Beredskap*, ett fortfarande högaktuellt ämne i dagens Europa. Allt började med att Sockenrådet i Veta kontaktade föreningen för att lyfta beredskapsfrågor efter att ett församlingshem fått stänga pga brist på säkerhet. Resultatet blev starten på en studiecirkel inom projekt *Rusta Bygden* med material från LRF och ett gediget stöd från Studieförbundet Vuxenskolan.

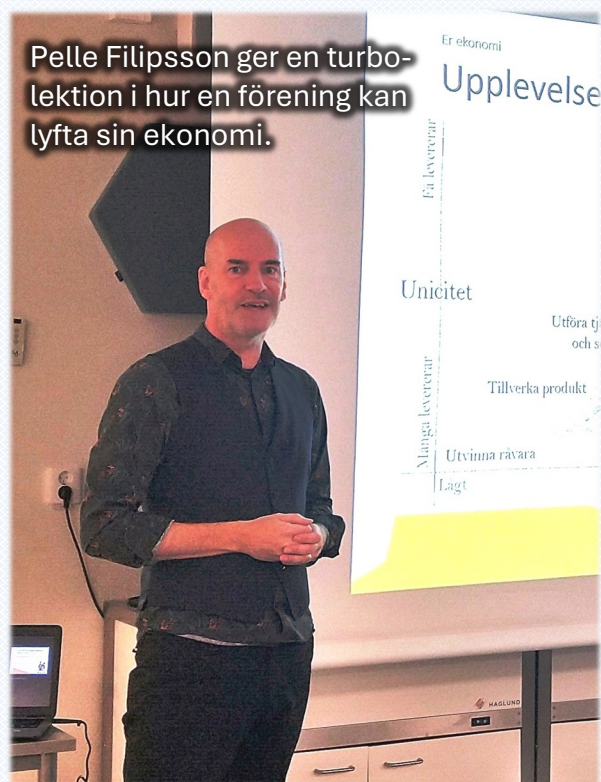
Trots att inte alla på orten var positiva till ämnet, så anslöt 31 deltagare på den första rundan, vilket var över förväntan. De viktigaste punkterna i kursen är: Stärka gemenskapen i bygden, inventering av både materiella resurser samt kunskap och kompetens. Att skapa en så kallad Trygghetspunkt dit man kan vända sig. Detta har lett till att det numera finns nu en bonde i byn som är självförsörjande på el och vatten, och som man alltid kan gå till i händelse av kris.

Pelle Filipsson är finanskoordinator på Arbetets museum i Norrköping, och har hand om rådgivning och utbildning i finansieringsstöd till arbetslivsmuseer och hembygdsföreningar. Han bedriver en rad kurser i ämnet – exempelvis hur man förbereder en bidragsansökan eller arbetar strategiskt med sin ekonomiska utveckling. Dagens inslag var en koncentrerad turboversion av kurserna *Lyft er ekonomi* och *Söka pengar*. "Våga ta betalt" är ett mantra som ofta behöver upprepas för ideella föreningar, där det faktiskt går att ta allt mellan 25 kr till 295 kr för en fika; allt hänger på i vilket sammanhang det serveras och vilket

värde man sätter på det. Vissa verksamheter har till och med sålt mer efter att ha höjt priserna!

"Har kunden inte råd, så är det inte rätt målgrupp" och "Var en pusselbit och marknadsför er genom andra" är ett par andra minnesvärda stolpar i kursen. En annan väg till pengarna är också genom riktad insamling från olika håll; s.k. *Crowdfunding*. Ett exempel på detta är Rönö Bygdeförening som lyckades samla in över 3 miljoner till sin nya festplats. Vid ansökningar av bidrag är kanske det viktigaste rådet att enbart skriva

Pelle Filipsson ger en turbolektion i hur en förening kan lyfta sin ekonomi.

konkret och rakt vad man söker pengar till – inte bre på att man är en anrik förening med mycket kulturarv och lokal betydelse etc.

Det var inte bara vädret utanför som var stormigt denna lördag. Sviktande utrustning i skolans kök tvingade dagens lunchansvarige Christer Schmiedt att hasta iväg med maten för att värma den hemmavid och sedan återvända. Lunchen var dock väl värd att vänta lite extra på, för menyn bestående av viltsmakande färsbiff med pepprig svampsås och potatis var ljuvligt god.

Det sista spännande inslaget stod Angelica Peterson från Norrköping för. Hon är videokreatör och författare, och bedriver utforskning av ödehus både i Östergötland och andra län. Hon kallar sig *Gelix* på sin egen [Youtube-kanal](#) som är rik på korta videofilmer från massor av utforskade hus och byggnader med tillhörande livsöden. Angelica

avslöjar aldrig exakt var husen finns, pga risken för att fel personer tar sig dit och vandaliserar.

Ett av fallen som berättades berörde Anderssons Handel, ett hus som byggdes i Katrineholm 1877 och som stannade i släkten i tre generationer, men nu står förfallet och övergivet och med hotande vite för bristande underhåll. Så varför utforska ödehus? Angelicas syssla grundar sig i tre anledningar: *Vardagsäventyr*; ren nyfikenhet. *Musealt*; att lyfta fram kulturarvet och historien. *Protest*; att lyfta fram problematik runt varför byggnaderna tillåts förfalla.

Angelica avslutade sitt fängslande föredrag med en anekdot från ett

Angelica Peterson berättar om sina utforskningar av ödehus.

nattligt besök i ett kusligt ödehus beläget längs den planerade Ostlänken mellan Norrköping och Linköping. Plötsliga fotsteg på nedervåningen fick hennes utforsknings-team att stelna till rejält, ända tills man vågade sig ner och möttes av inget annat än en vild hare som förrirrat sig in i på entréplanet.

Landeryds Hbf höll även sin stora, närbelägna hembygds-park öppen i det vindpiskade regnet för rundvandring, bl.a. både i sitt porslinsmuseum och skolmuseum.

Bygdens beredskap

Bygdens beredskap är en studiehandledning med syfte att ge föreningar, organisationer och individer förutsättningar att bilda sig inom civil beredskap. Deltagarna får lära sig mer om hur de kan bli en aktiv kraft i det lokala beredskapsarbetet vid pågående kris- eller krigsscenario.

Ta kontakt med SV Östergötland och berätta att du vill starta en studiecirkel!

Då får du tillgång till studiematerialet och stöd för att komma igång.
Tillsammans ökar vi kunskap, trygghet och samverkan för den lokala beredskapen!

Kontaktuppgifter:

Frida Amnéus (Hagman) frida.hagman@sv.se / 013-3272834

Anna Eriksson anna.eriksson@sv.se / 070-3235674

Organisationsöversynen fortsätter!

Deltagarna från hela Sveriges länsförbund befann sig konstant i livliga diskussioner om framtiden och identiteten för hembygdsrörelsen på verksamhetsforum i Järfälla.

Den organisationsöversyn som riksförbundet Sveriges Hembygdsförbund (SHF) dragit igång, på beslut av Riksstämman 2023, fortsatte med ett nytt Verksamhetsforum i Järfälla, Stockholm den 10–11 oktober. Det var således halvtid för denna arbetsprocess av vad förbundet egentligen ska ägna sina viktigaste områden och frågor till. De är nu koncentrerade till tre sådana:

1. **Verksamhetsutveckling: hur ska vi arbeta?**
2. **Identitet och varumärke: hur vill vi uppfattas?**
3. **Demokratiska processer: hur ska vi organisera oss?**

Nära 60 deltagare från 22 regionförbund samlades på Lasse-Maja konferens i Barkarby för att gå vidare i processen som inleddes hösten 2024. Vi på förbundet i Östergötland var ett av dessa. Forumet modererades med smidig och proffsig hand av Mikael Morberg från riksförbundet och Eva Humble, SF Vuxenskolan. Dock hade inget förhandsmaterial skickats ut som underlag, utan allt togs lite på uppstuds, där vissa frågor utgångsmåhända kändes lite förutbestämda.

Forumet inleddes med två föredrag om kulturarvsbegreppet. Ett om det materiella kulturarvet, presenterat av Helena Rosenberg, SHF – och ett om det immateriella, presenterat av Charlotte Hylltén-Cavallius från Institutet för språk och folkminnen. Därtill finns det även ett demokratiskt kulturarv – och då hänger detta mer ihop med organisationsöversynen än man kanske tror. SHF är inte en medlemsorganisation, utan alltså en paraplyorganisation. En sådan har inga en-

skilda medlemmar, utan det är de regionala förbunden som är medlemmarna. Den årliga Riksstämman är styrande endast för riksförbundet och i övrigt endast vägledande eller rekommenderande för regionala förbund och lokalföreningar. Paraplyorganisationen (nuvarande SHF) kan ses som ett kompetenscenter och för att ge service, enligt den s.k. ändamålsparagrafen i sina stadgar.

Deltagarna delades sedan in i mindre grupper för rundabordssamtal. En av huvudfrågorna var: ska Sveriges Hembygdsförbund byta namn, till ex. *Sveriges Kulturarvsförbund* eller liknande? Genom detta ska även andra organisationer än hembygdsrörelsen, som också hanterar kulturarvsfrågor, kunna vara medlemmar och utnyttja både kompetens och service.

Kanske ska man i detta också kunna ha tematiska medlemskap, som inte går via regionala förbund, t ex byggnadsvårdsföreningen. Exempel på saker dessa ska till-

Eva Humble och Mikael Morberg modererar bland rundabordssamtalen.

handahålla då är hembygdsportalen, byggnadsförsäkringar, medlemssystem, juridisk rådgivning, kopplingen till arbetsgivarorganisationen Fremia, svar på remisser, hjälp med kulturarvssynpunkter på diverse miljörelaterade frågor såsom gruvdrift mfl.

Riksförbundets förslag till att rörelsen ska bli mer heltäckande och samla även andra ideella krafter inom kulturarvssektorn beror delvis på en annan ständigt aktuell anledning: det sjunkande medlemsantalet i rörelsen. En strategi för att tackla detta är således att välkomna och ge plats för dessa övriga organisationer och på så vis öka antalet.

Om detta blir av - hur bör demokratin i organisationen då se ut? Behöver stadgar ändras, hur utvecklar man ett gemensamt varumärke, var finns vi-känslan, hur hindrar man att stora föreningar kringgår regionala förbund och ansluter sig direkt till riks? Ska vi skapa enskilda nationella kulturarvsdagar istället för en riksstämma över flera dagar?

Fortsättning och avslutning följer på det kommande verksamhetsforumet i mars samt på Riksstämman i Härnösand under 2026!

Text: Ola Bixo & Jesper Ström. Foto: Jesper Ström.

Lasse-Maja Hotell & Konferens har både eventlokaler och fikastugor i fina gamla hembygdsmiljöer.

[LÄS MER OM ORGANISATIONSÖVERSYNEN HÄR:](#)

Guide till 450 kyrkogårdar
indelade landskapsvis

Upptäck Sveriges kyrkogårdar

+ intressanta fakta som
dyker upp efter vägen

300 sidor, 170x142 mm
mjukband, 389 kr + porto

Mer info, bläddra och beställ på
www.forgatmigejmedia.se

Förgätmigej
Media

Lärande i fokus på Kulturarvsdagen

Höstens kulturarvsdag den 9 oktober var förlagd till Asby i Ydre. Där finns en medeltida kyrka, ett församlingshem, en lanthandel, ett skolmuseum, ett emigrantmuseum och en naturpark. I församlingshemmet hade ett 50-tal deltagare samlats för att på olika sätt få veta mera om bildning, barn- och lärande i kulturarvet.

Två glada föreläsare från Linköpings Universitet; Pontus Larsen och David Ludvigsson. Foto: Ellinor Collins.

David Ludvigsson från Linköpings Universitet inledde med att berätta om hur folkskolan och folkbildningen växte fram i Sverige. Tack vare husförhören som infördes i slutet av 1600-talet var läskunnigheten relativt stor i Sverige. Folkskolestadgan kom 1842 men det skulle dröja till 1882 innan det blev obligatoriskt med minst en skola och en lärare i varje socken.

Vid Linköpings Universitet pågår också ett forskningsprojekt om skolmuseer i Östergötland som Pontus Larsen och Sofie Lindeberg arbetar med. I länet finns minst ett 20-tal skolmuseer, troligen flera, både föreningsdrivna och institutionsdrivna. Ett typiskt museum består av en skolsal med utställning av gamla föremål. Det är viktigt att både bevara och förmedla kulturarvet. Föreningar får ofta problem när eldsjälarna drar sig tillbaka och då behövs stöttning både ekonomiskt och praktiskt.

Elin Strand som är pedagog i Gamla Linköping berättade att skolklasser får uppleva en gammaldags skoldag i deras skolmuseum. I samband med besöket får eleverna studiematerial både före och efter besöket.

Norrköpings Skolmuseum har varit nedpackat i flera år. Helt nyligen har man öppnat igen i Lilla Hemgården i centrala Norrköping. Lars Ander från Stödföreningen berättade om verksamheten och flytten.

Efter lunchen, med hemlagade pajer från lanthandeln, kunde man ta en promenad i Hedners park. Där finns Sveriges största gran som mäter 5 meter i omkrets.

Författaren och journalisten Maja Larsson berättade om hur samhällets syn på barnuppfostran har förändrats sedan 1700-talet. När tabellverket (SCB) infördes 1749 satsade myndigheterna på barnuppfostran och gav ut skrifter i ämnet. När barnadödligheten var stor förlitade man sig ofta på skrock. I slutet av 1800-talet föddes de flesta barn med en barnmorska närvarande.

I början av 1900-talet blev det mera vanligt med förlösningar på BB. 1902 kom barnavårdslagen som bl.a. reglerade fosterbarns förhållanden. När semesterlagen kom 1938 innebar det en chans för papporna att få en större anknytning till barnen. Idag är ofta båda föräldrarna förvärvsarbetande och båda har rätt till föräldrapenning. Sedan 1979 är det förbjudet att aga barn och dagens föräldrar är ofta engagerade, kanske lite överbeskyddande, och barnen blir nästan som ett projekt som måste lyckas.

Sveriges grövsta gran, Asby – granen i Hedners park, 490 cm i omkrets, behöver nog inget stöd. Foto: Ellinor Collins.

I kyrkbyn finns en gammal skolbyggnad från 1872 som idag innehåller ett skolmuseum och ett emigrantmuseum. Där finns en utställning om Andrew Peterson som föddes i Sjöarp i Ydre 1820, emigrerade 1850 och bosatte sig i Minnesota. Hans dagböcker har bevarats och blev en viktig källa för Vilhelm Moberg när han skrev sina emigrantromaner.

Text: Ann-Kristin Eriksson

Björkebergs Hembygdsförening firade 70 år

Björkebergs Hembygdsförening hade tillsammans med den lokala idrottsföreningen samordnat sina aktiviteter den 6 september, vilka delvis hölls på hembygdsgården en dryg mil väster om Linköping.

På förmiddagen anordnades det fysiska aktiviteter med bl.a. ett gå-, lunka- eller springlopp. Eftermiddagen hade vikts åt hembygdsföreningen. Där hälsade ordförande Kristian Svalin välkommen och tidigare ordförande Agneta Sundstrand berättade om hur föreningen hade bildats och dess historia. Under tecknad passade därefter på att dela ut Hembygdsförbundets traditionsenliga jubileumsdiplom.

De välrenoverade byggnaderna visades med många intressanta och välbevarade föremål. Smedjan var igång och barnen hade möjlighet att pröva på att smida en spik. Man kunde också se på hur man tillreder lin. Ett bildspel om föreningens tidigare aktiviteter visades. Pytt i panna med ägg och kaffe med dopp fanns för den hungrige.

Text: Rolf Pettersson. Foto: Åsa-Pia Svalin.

Ödeshögs Hembygdsförening 90 år

Den 31 augusti firade Ödeshögs Hembygdsförening att det var 90 år sedan de bildades, med att öppna upp sina 17 byggnader i hembygdsparken centralt belägen i Ödeshög. De hade också ordnat med ett scenprogram. Tvåmannaorkestern B-street band spelade medryckande och svängig musik. Kalle Bäck berättade om Gustava Charlotta Behm från Trehörna, som har en stiftelse uppkallad efter sig. Denna berättelse och flera finns att läsa i Kalles bok "Historiska historier".

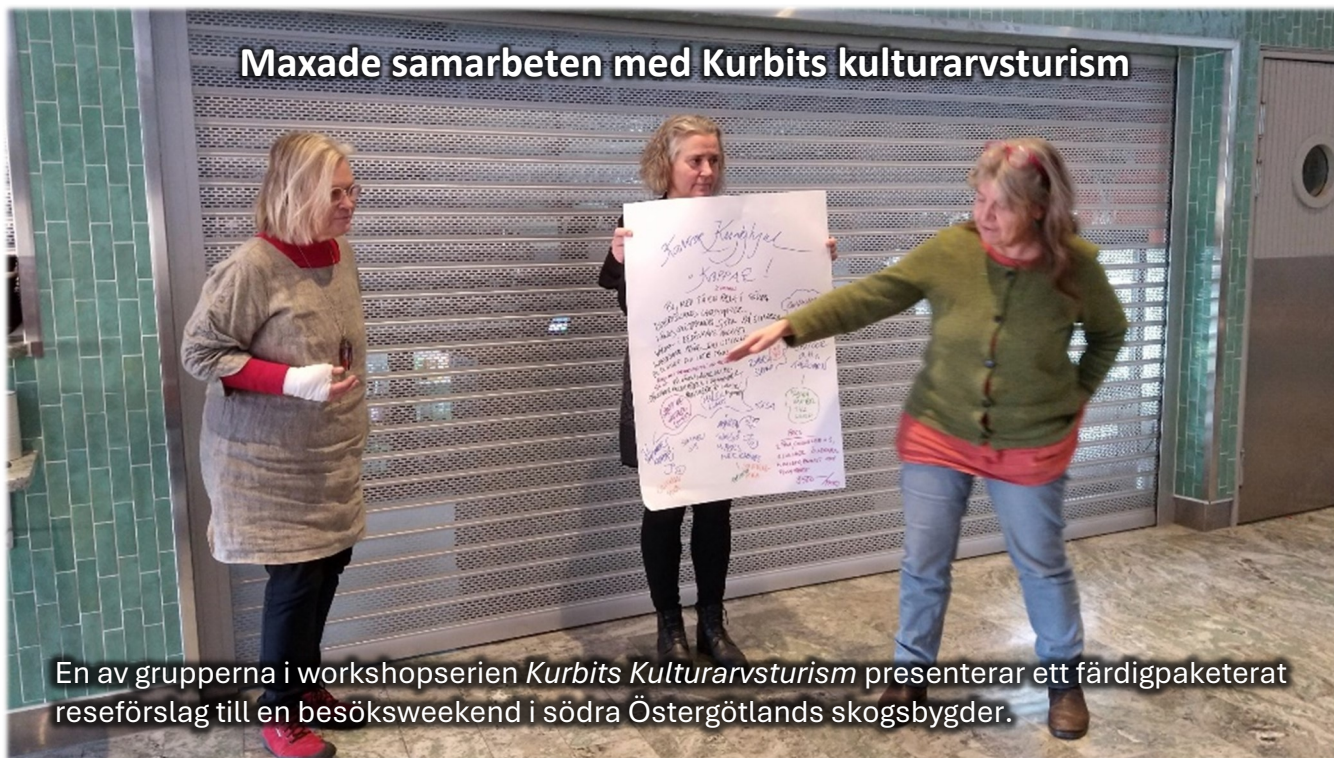
Kaffe med hembakat bröd och varm korv serverades. Femkamp, fiskdamm och lotterier fanns för den som ville pröva lyckan. Många besökare hade samlats i den sköna söndagseftermiddagen. Dagen avslutades med en traktorparad.

Hembygdsförbundet gästade förstås och gratulerade föreningen med ett jubileumsdiplom, som överlämnades till ordförande Solveig Hagberg (bild).

Text: Rolf Pettersson. Foto: Ellinor Collins.

Maxade samarbeten med Kurbits kulturarvsturism

En av grupperna i workshopserien *Kurbits Kulturarvsturism* presenterar ett färdigpaketerat reseförslag till en besöksweekend i södra Östergötlands skogsbygder.

– Paketera mera! Det är ett mantra vi gillar och gärna upprepar. Och uppgiften nu blir att ni gör just det och parar ihop er genom er geografiska närhet. Sen syr ni ihop ett besökspaket som matchar varandras verksamhet. Se till att maxa era samarbeten!

Kursledarna Petra Lindberg och Christina Thorstensson från konsultaktören Kurbits manar på sina drygt 20 st deltagare i sin workshopserie *Kurbits Kulturarvsturism* inne på Östergötlands museum i Linköping. Där hålls fjärde och sista delen av programserien, vilken ingår i en satsning från Reg-

ion Östergötland i syfte att stimulera den regionala utvecklingen genom besöksnäring i form av kulturarvsturism till både föreningar, stiftelser och företag. Arrangemanget har hållits under oktober och november i samverkan med Kulturarv Östergötland och länsmuseet.

Bland alla 17 deltagande representanter finns Kornettgården, Bersbo koppargruvor, Askeby kloster, Arkivet för UFO-forskning, Ljungs slott, Klingsbergs Förlag, Grafiska museet i G:a Linköping, och så hembygdsföreningarna i Veta och Landeryd. Man bedriver skilda verksamheter men med en gemensam nämnare:

kulturarv med önskan om flera besökare, ökade intäkter eller större synlighet.

De tre föregående träffarna har täckt innehållsdelarna *Besöksnäringens möjligheter*, *Besökarens helhetsupplevelse* samt *Smart och säljande marknadsföring*. På dagens agenda står *Professionella samarbeten och lönsamhet*.

Där ingår att hitta lokala samarbetsverksamheter – både befintliga och nya – och få fram vad potentiella besökare kan tänkas både värdera och lägga mest pengar på av fyra områden: Bo, Äta, Göra och Shoppa.

En tydligt ansvarsuppdelad rollfördelning med vem som gör vad inom sin verksamhets utbud är också ett måste när man bestämmer sig för att satsa på att bli ett seriöst och hållbart besöksmål.

Dagens grupparbeten går mot sin final. Där ska deltagarna nu få fram och marknadsföra ett färdigt helgpaket för sina respektive besöksmål, aktiviteter och sevärdheter som ska passa en tänkt "besökspersona", dennes intressebild och behov med pris, programupplägg och bokningsuppgifter.

Petra Lindberg och Christina Thorstensson från Kurbits är erfarna affärsutvecklare inom besöksnäringen.

Entusiasmen är påtaglig när samarbetena ett efter ett redovisas, presenteras och säljs in i ett slags "resmålsvernissage" med plakat inklusive rubriker, resrutter och slogans. Flera av helgpaketerna skulle kunna vara verkliga annonser i en turistbroschyr redan nu, såsom "Upplev våra dolda kulturskatter", "Kakor, kugghjul & koppar" och "Upplev storslagen natur och kultur vid Omberg".

– Toppen, det där paketet skulle jag boka och åka på direkt, säger både Petra Lindberg och de övriga väntande redovisningsgrupperna som omdöme till flera av förslagen och idéerna.

I en av kursens fikapaus i museets cafeteria reflekterar de hembygdsaktiva vännerna Susanne Kvarnström från Landeryds Hbf, och Katarina Karlsson, Veta Hbf, över kursen. De är överens om nyttan och behållningen med både innehållet och pedagogiken.

– Känslan av att föreningen är en del av ett större sammanhang ihop med andra kulturarvsaktörer är en annan inspirerande fördel, säger Susanne Kvarnström.

– Uppdelningen och längden på kursen är jätte viktig och helt nödvändig så att man först sätter grunderna i förberedelsearbetet med kundbilden och vad man verkligen vill göra och kan erbjuda som besöksmål, innan man sätter igång och annonserar.

Susanne Kvarnström och Katarina Karlsson avnjuter en fikapaus under workshopen.

Katarina Karlsson nickar instämmande och fyller i att det dessutom ger möjlighet till reflektion och att se sin verksamhet utifrån på ett nytt sätt med hjälp av verktygen och engagemanget från materialet.

Förhoppningsvis blir det en fortsatt satsning i länet nästa år med en ny omgång workshops för nya aktörer, föreningar och verksamheter, redo att ta del av materialet i antingen denna kurs eller någon annan ur Kurbits utbud. Petra Lindberg och Christina Thorstensson ser mer än gärna att det blir så, och ser fram emot att ta sig an en färsk kull ivriga deltagare.

Text & foto: Jesper Ström

Foto Gerd Jakobson

I Linköping håller vi till i
Föreningshuset Fontänen.

Läs mera på hemsidan
dis-filbyter.se

**DIS-Filbyter en regionförening till DIS
(Datorhjälp i Släktforskning)
i Östergötland och södra Södermanland**

Nyfiken på släktforskning? Vi hjälper dig igång!

Verksamhet i Linköping, Borensberg, Mjölby, Vadstena och Åtvidaberg.

Kurser i Släktforskning, Gammal text, DNA, Disgen, Kartor. Hålls lokalt, på distans och/eller via ZOOM.

Föreläsningar, tematräffar och medlemsmöten
Lokalt och via ZOOM.

Studiebesök och utflykter

Forskarhjälp på flera bibliotek.

Forskarsal i Fontänen med 10 datorer som ger fri åtkomst till Riksarkivets, Arkiv Digital och andra databaser. Kunniga handledare finns på plats. Gratis för medlemmar.

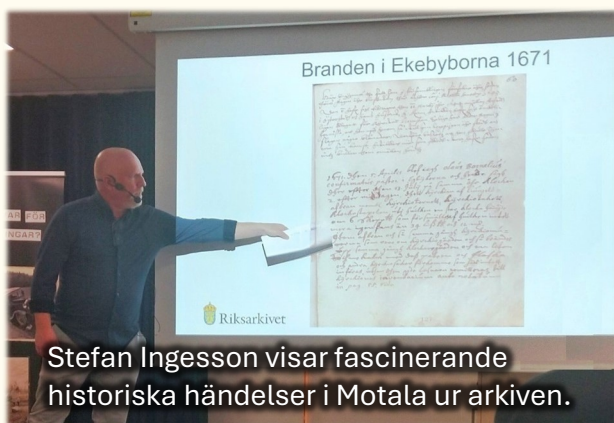
Djupdykningar i arkiven i Motala

Text & foto: Jesper Ström

Arkivens Dag ägde rum lör 8 november, där Östergötlands Arkivförbund arrangerade sitt eget evenemang på biblioteket i Motala. Hembygdsförbundet var på besök för att ta del av årets tema *Natur och friluftsliv*. Utöver alla fängslande föredrag hölls även en arkivskattjakt bland bibliotekshyllorna samt skärmutställningar från lokala verksamheter och museer, bl.a. Motala Hembygdsförening.

Albin Lindqvist, arkivförbundets ordförande, hälsade välkommen till dagen vars tema mer kom att färgas av lokalhistoria ur Motalas förflutna. Arkivens Dag är ett nationellt evenemang sedan 1998 där många lokala arrangemang hålls, utöver förbundets eget som varje år ambulerar till olika orter i länet. Han strök under vikten av arkiv - därför att utan dem, får man ett samhälle utan kollektivt minne, och refererade bl.a. till de tragiska, pågående bombningarna av kulturarvsinstitutioner i krigets Ukraina.

Albin har under åren initierat två större inventeringsprojekt i Östergötland inom förbundet – ett av s.k. gåramålningar och ett om skjutbanor. *Eko från historien* heter ett nytt pågående projekt från förbundet som går ut på att spela in och bevara ljuden från förbränningsmotorer, något som kanske försvinner i en snar framtid där allt fler redskap och fordon blir el- och batteridrivna.

Stefan Ingesson visar fascinerande historiska händelser i Motala ur arkiven.

Arkivarie Stefan Ingesson från Riksarkivet i Vadstena stod först i tur på föredragslistan. Riksarkivet grundades redan 1618 av Axel Oxenstierna och har 400 medarbetare på 11 platser i landet. Man har ofattbara 8 petabyte i digitalt materialbestånd, 75 hyllmil i pappershandlingar samt ca 4 miljoner besök årligen i Nationella arkivdatabasen och Digitala forskarsalen. Ur samlingarna visade han utdrag från dokumenterade lokalhistoriska tilldragelser,

bl.a. om en storbrand i Ekebyborna år 1671 och ett personligt signerat brev år 1619 där dåvarande kung Gustav II Adolf beviljar en motalabo vid namn Anders skattebefrielse på grund av hög ålder.

Motala Hembygdsförening har nyligen genomgått en förvandling. Föreningens ordförande P-G Andersson och ledamot Mia Karlsvärd berättade entusiastiskt härnäst om detta lyft. Man har inte bara bytt namn utan även flyttat in i de gamla arbetslokalerna som det klassiska elektronikföretaget Luxor en gång bedrev sin verksamhet i. De ger även ut årsskriften *Motalabygd* sedan 1963, vilken Mia Karlsvärd med sin journalistbakgrund är nybliven redaktör för. Föreningen anordnade nyligen två fullspäckade öppna hus i sina nya lokaler, där man exempelvis har över en miljon bilder och foton i sina arkiv.

I Östergötlands museums arkivgömmor finns förstås en del om Motala och dess socknar nedtecknat. Jim Löfgren är arkivarie på museet, med foto och bild som specialinriktning. Han visade bl.a. utdrag och innehåll om Medevi Brunn och herrgården Olivehult i Kristbergs socken.

Sedan var det hög tid att presentera vinnaren av Arkivförbundets Kulturarvspris 2025: Karin Olofsson och Marina Krig från Ask-Ekebyborna Hembygdsförening för den nyutgivna boken *”Livet genom tiderna i Ask och Ekebyborna”*. Mia Sandell från Arkivförbundet överlämnade priset på 10 000 kr, med motiveringen att genom sitt arbete har de både lyckats förmedla en mycket intressant och lättläst historia, men säkert också väcka intresse för att forska i arkiven. Via ett gediget arkivarbete, bl.a. på Vadstena landsarkiv och i digitaliserat material har de sedan skrivit en bok som relaterar livet i Ask och Ekebyborna socknar till livet och utvecklingen i landet sedan medeltiden och fram till år 1900.

Efter lunchpausen berättade Henrik Lind från Regionarkivet i Östergötland om Kanalgrävare, sjukvård och barnafödande. Barnbördshuset i Motala - numera Motala Lasarett -

Karin Olofsson och Marina Krig visar upp sin bok för vilken de vann Arkivförbundets Kulturarvspris 2025.

var ett av Sveriges första BB:n, som uppfördes 1926 och där man började med lustgas som bedövning på 50-talet. I sjukvårdsarkiven kan man även få reda på förhållandena under den historiska grävningen av Göta kanal genom de skador arbetarna råkade ut för och på så vis få en väldigt levande ögonblicksbild av ett dåtida livsöde.

Att bokstavligen dyka efter skräp – och ibland skatter – är ett riktigt spännande och udda sätt att göra nerslag i ett ”arkiv” som är väldigt naturnära. Motalabon Albin Kälvesten har nämligen detta som fritidsintresse, vilket dagens sista inslag handlade om. Albin är även känd på soci-

ala medier som just ”Skräpdykaren”. Sedan ca fem år tillbaka dyker han ofta i sällskap med sin pappa, ett par gånger i veckan nästan hela året, runtom i länet och rensar sjöbottarna från alla möjliga föremål (se ingressbild): cyklar, flaskor, kräftburar, bildäck, flaggor, plånböcker, reklamskyltar, och till och med kassaskåp.

Albin fick utmärkelsen *Årets skräpdykare 2024* och vann även ett miljöpris från Miljöpartiet för sina insatser under ytan. Albins sambo Rebecca Larsson berättade att det är som att ha ett undervattensmuseum hemma efter alla fynd i djupet. Under ett dyk i Vättern utanför västgötska Karlsborg hittades en militärhjälm vars ägare sedan kunde spåras upp, som hade råkat tappa den som värnpliktig från en båt för över 30 år sedan. Andra fynd är bl.a. en forntida stenxya, en äldre pistol från 1920-talet och en pilsnerflaska från 1890-talet som Albin lyckades sälja för över 2 000 kr.

Rebecca Larsson och Albin Kälvesten berättar om skräpdykningen som både spännande och samhällsnyttig hobby.

Dramatiskt värre blev det när Albin i september hittade något som visade sig vara en granat i Motala ström. Polisens bombskydd tillkallades, vilka sprängde granaten med en smäll som kunde höras över hela Motala.

Ny bok om västra Östergötland

Boken *”Livet genom tiderna i Ask och Ekebyborna”* som skrivits av Marina Krig från Ask och Karin Olofsson från Ekebyborna, är en historisk faktabok på ca 200 sidor och 1 kg tung med oundgänglig historisk fakta om gårdar och liv för länge sedan.

I tio kapitel knyter författarna samman den lokala historien med den nationella och erbjuder ett rikt kart- och bildmaterial samt utplacerade gårdar och torp genom tiderna.

I boken får man en god bild av hur livet tedde sig i socknarna under historiens gång och en del insikter och kunskap man nog inte hade tidigare.

Boken har erhållit Kulturarvspriset 2025 av Östergötlands arkivförbund och finns att köpa genom facebooksidan med samma namn:

[Livet genom tiderna i Ask och Ekebyborna.](#)

Sveriges Hembygdsförbund (SHF) har i år återupprättat sin tidigare vilande utmärkelse Byggnadsvårdspriset och utsett hela tre st vinnare. En av de lyckliga blev Malexanders Hembygdsförening i Boxholms kommun.

Den 25 oktober gästade Östergötlands Hembygdsförbund ceremonin där Helena Rosenberg, kulturmiljöstrateg från SHF, delade ut priset i

form av diplom och en vacker bronsplakett till Johan Wahlqvist, ordförande i Malexanders Hembygdsförening.

Utdelningen skedde i samband med föreningens årliga och välbesökta tacklunch för alla som hjälpt till och ställt

upp under året. Allt hölls i ortens föreningshus där det bjöds på utsökt rökt röding och panerad schnitzel.

Östergötlands Hembygdsförbund passade på att även gratulera till föreningens sammanfallande 90-årsjubileum, där ordförande Rolf Pettersson överlämnade ett diplom. Gratulerade gjorde även kommunalrådet i Boxholm, Claes Sjökvist.

Därefter tågades det ner till den vackert belägna hembygdsgården Södra Sand vid sjön Sommens strand. Där hjälptes Johan Wahlqvist och Helena Rosenberg åt att sätta upp bronsplaketten på Mangårdsbyggnaden från år 1714. Juryns motivering till priset lyder bl.a.:

"Malexanders Hembygdsförening har genom åren visat hur väl de lyckats förvalta alla sina byggnader och fastigheter. De har tagit ansvar för det ekonomiska, när de sökt bidrag, samlat in pengar och hyrt ut byggnader, det antikvariska, genom att ha anlitat antikvarisk kompetens och skickliga hantverkare, samt det sociala, då de arbetat praktiskt tillsammans, hållit kurser och berättat för besökare om kulturmiljöerna.

De senaste åren har de gjort stora insatser för att bevara både fattigstugan, byggnaderna vid Södra sand i Malexander och byggnadsminnet Björnö genom god byggnadsvård."

Kulturkanon och häxor

Östergötlands museum bjöd den 4 december in till en välbesökt julträff för sina samarbetspartner, med två stora dragplåster.

Följetongen om en svensk kulturkanon har nog inte undgått många sedan detta regeringsuppdrag initierades 2023 och avslutades nu i september. 100 verk och företeelser har tagits fram som ska representera och spegla den nationella kultursjälén.

Huvudgäst för julträffen var kommittéledaren själv, historikern Lars Trägårdh, som stod för en lärorik och fängslande presentation av bakgrunden och framtagandet, som spände över både Sveriges historia sedan landskrisen år 1809, skolrefor-

merna och landets självbild ända fram till idag. Samt vägen från folkhem till moralisk stormakt.

I kanonen finns hela imponerande nio st poster med koppling till Östergötland - bl.a. Heliga Birgittas uppenbarelser, Göta kanal, Vadstena kloster, Industrilandskapet i Norrköping, skrifter av Olaus Magnus och Ellen Key samt Magnus Erikssons landslag.

Lars Trägårdh underströk att kanonen är inget nationalistiskt uppfostningsprojekt eller rättesnöre utan mer en uppmuntran till bildning, och som har tillkommit genom folkets röstningsförslag på webbsajten: www.kulturkanon.se

Därefter fick gästerna, parallellt med julfikat, träda in i museets nyöppnade vandringsutställning *Häxor*, som illustrerar den mörka historien kring 1600-talets svenska häxprocesser, som kulminerade med "Det stora oväsendet" 1668 där kungen sände ut en trolldomskommission med rätt att utmäta dödstraff.

Detta är en fullträff till utställning, en starkt suggestiv och atmosfär-rik

upplevelse med filmer, kusliga ljud-effekter och scenografier med högeffektiv färg- & ljussättning. Ett flertal anklagade kvinnors livsöden och fall skildras djupt drabbande i en ockult kittlande skrud och bakgrund av det ohyggliga historiska faktumet att förföljelser, domar och avrättningar av hundratals personer kunde ske pga vidskeplig masshysteri och kyrkans makt.

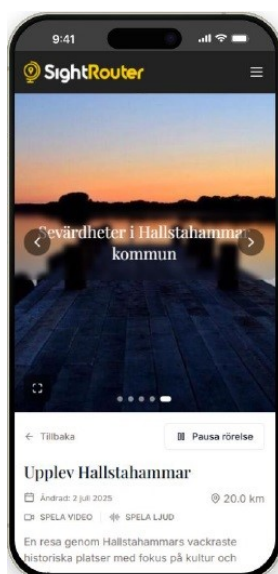
Text & foto: Jesper Ström

SightRouter

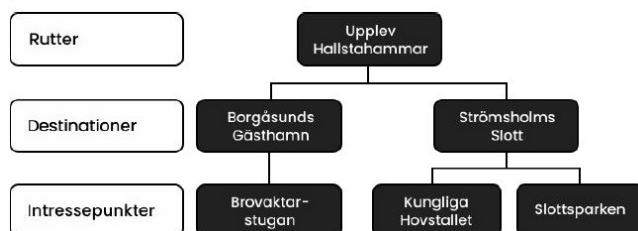
Den smarta lösningen för turism och besöksnäring

Vi gör det enkelt att berätta historier,
visa vägen och skapa upplevelser
– direkt i besökarens ficka

Träffa oss på
medlemskonferensen!

**7 februari
2026**

Upplev Hallstahammar

18.9 km

En resa genom Hallstahammar vackraste historiska platser med fokus på kultur och natur.

Följ denna rutt för att upptäcka tre av de mest ikoniska platserna i Hallstahammar kommun. Börja vid det historiska Strömsholms slott,...

Historisk promenad genom Stockholm

91.9 km

Utforska Stockholms historiska hjärta med denna omfattande promenad genom Gamla Stan och omkringliggande områden.

Denna noggrant planerade promenad tar dig genom Stockholms mest ikoniska historiska platser, från Gamla Stans medeltida gator till d...

Världens Största Arkitektoniska Underverk

1990 km

En resa genom mänsklighetens mest extraordinära arkitektoniska prestationer över kontinenter och århundraden.

Denna omfattande rutt tar dig genom några av världens mest ikoniska strukturer, var och en med sin unika historia och arkitektoniska...

Intresserade? Kontakta oss: info@sightrouter.se | 021 - 10 90 90

Hembygdsbladet önskar God Jul & Gott Nytt År!

ÖSTERGÖTLANDS
HEMBYGDSBLAD
NR 3-2025

Kom ihåg inför vintern!

Det finns en rad åtgärder att vidta på hösten för att minimera skaderiskerna i vinter. Undermåligt underhåll täcks INTE av försäkringen!

Läs allt om Hembygdsförsäkringen på DENNA LÄNK:

- Rensa hänggrännorna
- Kontrollera takbeklädningen
- Stäng av och töm vattenutkastare
- Kontrollera att värmesystemet ger tillräcklig grundvärme. Minst 15° C i underhållsvärme
- Öppna skåp och dörrar för att öka luftcirkulationen

Sveriges
hembygdsförbund

0200-22 00 55

forsakring@hembygdsforbundet.se

Sök bidrag till kulturarvsarbete för 2026 från Riksantikvarieämbetet!

Nu tar vi emot bidragsansökningar för projekt som bevarar, använder och utvecklar kulturarvet. Skicka in er ansökan senast den 31 januari 2026.

Läs mer och ansök HÄR:

SWEDISH NATIONAL HERITAGE BOARD
RIKSANTIKVARIÉÄMBETET